

До разової спеціалізованої вченої ради
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, професора кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ Гусєвої Влади Олександрівни на дисертацію Кондратюк Лесі Володимирівни «Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин», подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дослідження. Дисертаційне дослідження Л. В. Кондратюк з теми: «Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин» присвячене надзвичайно актуальній проблематиці. Вона має важливе значення не тільки для наукової спільноти, але і для правозастосовної практики, кримінального судочинства, тому що протидія злочинам цієї категорії зумовлена потребою захисту основного національного багатства – українських земель (ст. 14 Конституції України).

Злочини, що посягають на земельні відносини та завдають шкоду земельним ресурсам, заподіюють суттєву шкоду і державі, і суб'єктам господарювання, і окремим фізичним особам. Саме їх вагомий рівень суспільної небезпеки зумовив потребу криміналізації діянь, що посягають на земельні відносини. Однак, і такі заходи кримінально-правової охорони повністю не призвели до ліквідації або належної мінімізації негативного злочинного впливу. Навпаки, на даний момент спостерігається інтелектуалізація, організованість, озброєність і підвищення технічної оснащеності, корумпованість і високий рівень протидії розслідуванню особами, причетними до вчинення злочинів у сфері земельних відносин. Ураховуючи, що комплексні рекомендації щодо забезпечення досудового

розслідування таких злочинів відсутні, вважаємо, що розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування злочинів у сфері земельних відносин, є цілком своєчасним кроком на шляху протидії негативному впливу окреслених чинників.

Вагомий внесок у розробку досліджуваної Л. В. Кондратюк проблематики здійснили С. Андрусенко, О. Бандурка, Н. Бондарчук, С. Гусаров, Д. Заєць, І. Мороз, А. Настенко, Т. Омельченко, В. Павликівський, М. Пахович, М. Рябченко, Р. Степанюк, І. Тальянчук, О. Тарасенко, Н. Татарин та інші вчені. Хоча все ж таки слід констатувати, що в цій царині наукового знання відсутні комплексні дослідження, зокрема у вигляді рекомендацій щодо розслідування злочинів у сфері земельних відносин. Водночас збільшення кількості протиправних діянь цього виду, відсутність ефективних механізмів протидії злочинам у сфері земельних відносин, засвідчують необхідність розроблення основ комплексної криміналістичної методики розслідування злочинів, що посягають на земельні ресурси і в цілому на земельні відносини.

Слушними щодо актуальності цієї проблематики вбачаємо й аргументи, викладені здобувачкою (*стор. 18-19*). Усе це в своїй сукупності переконує у необхідності та своєчасності проведеного дослідження.

Обрана здобувачкою тематика дисертаційного дослідження проведена відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України 12 січня 2015 року №5; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років (п. 5.16 Додатка 5; п. 7.32 Додатка 7), затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 року № 275; теми НДР ОДУВС «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер

0116U006773), а також загальної наукової теми, що виконується кафедрою кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ «Охорона та захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» (0114U004019). Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ 8 листопада 2017 року (протокол № 2). Це засвідчує зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачкою досліджень. У проведеному Л. В. Кондратюк дослідженні комплексно, з використанням загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціальнонаукових методів пізнання, з урахуванням новітніх досягнень теорії та практики сучасної науки, розроблено практичні та теоретичні основи методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин.

Серед основних розроблених положень, що розв'язують конкретні наукові завдання, мають характер концептуальних і відповідають критеріям наукової новизни, слід відмітити такі:

– *вперше:*

- на підставі аналізу положень земельного та кримінального законодавства обґрунтовано, що систему злочинів у сфері земельних відносин утворюють: 1) злочини економічної спрямованості у сфері земельних відносин; 2) злочини екологічної спрямованості у сфері земельних відносин;

- розроблено криміналістичну класифікацію злочинів у сфері земельних відносин за такими класифікаційними критеріями як: а) предмет злочинного посягання; б) спосіб готування, вчинення та приховування злочину; в) особа злочинця; г) особливості формування слідової картини такої злочинної діяльності;

- розроблено комплексну криміналістичну характеристику злочинів у сфері земельних відносин із детальним аналізом і встановленням взаємозв'язків між такими її елементами як: а) предмет злочинного посягання із виокремленням категорій земель земельного фонду України, а також

типових предметів злочинного посягання під час вчинення різних видів злочинів у сфері земельних відносин; б) механізм злочинної діяльності із урахуванням посадового становища особи, яка вчиняє злочин, та предметом злочинного посягання; в) особа злочинця із подальшою класифікацією за критеріями наявності владних повноважень та фахової компетенції; г) особливостей слідоутворення залежно від предмета злочинного посягання;

- виокремлено й охарактеризовано систему обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин, зокрема: 1) обставини, що характеризують механізм чи технологію злочинної діяльності у сфері земельних відносин; 2) обставини, які відображають форму вини та безпосередньої участі особи у реалізації механізму злочинної діяльності; 3) обставини, які характеризують особу злочинця із акцентуванням уваги на встановленні фахових компетенцій і посадових повноважень;

- з урахуванням положень нового кримінального процесуального законодавства виокремлено та проаналізовано основні форми та напрями взаємодії під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин з: а) оперативними підрозділами; б) органами, що здійснюють державний контроль (нагляд) за використанням та охороною земель із урахуванням їх компетенції та функціональної спрямованості щодо реалізації відповідних повноважень у сфері земельних відносин; в) суб'єктами, які володіють спеціальними знаннями, із виокремленням форм та напрямів такої взаємодії у межах кримінальних проваджень розпочатих за різними категоріями злочинів у сфері земельних відносин;

– *вдосконалено:*

- теоретичні положення щодо виокремлення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування для злочинів у сфері земельних відносин, зокрема: 1) кримінальне провадження розпочато за результатами роботи оперативних підрозділів; 2) кримінальне провадження розпочато внаслідок факту виявлення злочину у сфері земельних відносин під час

розслідування іншого кримінального провадження; 3) кримінальне провадження розпочато за результатами проведення документальних перевірок контролюючими органами із виокремленням відповідної системи типових завдань та алгоритмів їх вирішення для вказаних слідчих ситуацій;

- рекомендації щодо особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин у частині: по-перше, визначення прийомів та типових предметів огляду під час розслідування різних видів злочинів у сфері земельних відносин, а також переліку спеціалістів та їх функціональної спрямованості, які залучаються до проведення такої слідчої (розшукової) дії; по-друге, деталізації предмета допиту різних категорій осіб залежно від їх посадового становища, фахових компетенцій та статусу у кримінальному провадженні; по-третє, функціональної спрямованості тимчасового доступу до речей та документів залежно від виду злочину у сфері земельних відносин; по-четверте, конкретизації функціональної спрямованості окремих негласних слідчих (розшукових) дій;

– *набули подальшого розвитку:*

- узагальнення щодо стану наукової розробленості проблеми розслідування злочинів у сфері земельних відносин із систематизацією та узагальненням основних наукових положень наук кримінально-правового циклу, які є теоретичним підґрунтям для формування основ комплексної методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин;

- наукові розробки щодо напрямів і форм використання спеціальних знань під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин у частині: по-перше, виокремлення типового переліку спеціалістів, які залучаються до розслідування злочинів у сфері земельних відносин; по-друге, характеристики завдань: земельно-технічної експертизи; оціночно-земельної експертизи; судової експертизи із питань землеустрою; судової ґрунтознавчої експертизи; судово-екологічної експертизи тощо; по-третє, характеристики завдань: судово-почеркознавчої експертизи; техніко-криміналістичного дослідження

документів; судової експертизи комп'ютерної техніки та програмних продуктів; експертизи спеціальних хімічних речовин.

Наведені вище й інші положення, висновки та пропозиції у сукупності забезпечують належний рівень наукової новизни роботи Л. В. Кондратюк.

Наукова обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Положення, висновки та судження, викладені в роботі є виваженими та стосуються всіх проблем, охоплених темою дисертації, визначених завдань згідно з предметом дослідження. Такий підхід вдало реалізовано завдяки правильно визначеній та обґрунтованій меті дослідження, що визначена як розроблення, на підставі аналізу матеріалів практики та теоретичних положень, основ методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин.

Здобувачкою логічно визначені об'єкт і предмет дослідження. Виважений та обґрунтований підхід було дотримано і при формулюванні завдань наукового дослідження, вирішенню яких сприяв правильно підібраний комплексний методологічний апарат.

У позитивному аспекті на обґрунтованість наукових положень вплинула дослідницька база, теоретична частина якої заснована на всебічному та ґрунтовному аналізові наукових праць українських фахівців у галузях філософії, соціології, кримінології, криміналістики, кримінального права, кримінального процесуального права, земельного права, інших галузей законодавства, оперативно-розшукової діяльності.

Отримані наукові результати відповідають чинним положенням Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, Кримінального кодексу України, Земельного кодексу України, Законів України «Про державний земельний кадастр», «Про державну експертизу землевпорядної документації», «Про землеустрій», «Про оцінку земель», «Про судову експертизу», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про охорону земель», інших законів,

підзаконних нормативно-правових актів МВС України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України тощо.

Репрезентативною є й емпірична база дисертаційного дослідження, що представлена результатами анкетування 135 працівників оперативних підрозділів і слідчих Національної поліції України в Одеській, Миколаївській, Вінницькій, Рівненській і Волинській областях, вивчення 84 кримінальних проваджень щодо злочинів у сфері земельних відносин.

Таким чином, викладені у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації, мають достатній рівень обґрунтованості, що забезпечує їх відповідність сформульованій меті та завданням дослідження, достовірність, а також відповідність вимогам, що висуваються до такого типу робіт. При цьому отримані результати характеризуються тим рівнем наукової новизни й обґрунтованості, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому, оформлення. Дисертаційне дослідження складається зі вступу трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (190 найменувань) і додатків, матеріал у яких викладено авторкою чітко й аргументовано, з дотриманням вимог наукового стилю, правил сучасного українського правопису. Структура дисертації є цілком логічною і послідовною, відповідає сформульованим завданням.

Перший розділ дисертації «Криміналістичний аналіз злочинів у сфері земельних відносин» присвячено з'ясуванню сучасного стану наукового забезпечення розслідування злочинів окресленого виду (с. 27-41), розробленню криміналістичної класифікації злочинів у сфері земельних відносин (с.41-59), охарактеризуванню елементів криміналістичної характеристики злочинів у сфері земельних відносин (с. 60-91).

Суттєвий аналіз у межах першого підрозділу роботи присвячено визначенню наукового внеску представників науки кримінального права та кримінології, які вивчали питання кримінальної відповідальності за вчинення

злочинів у сфері земельних відносин, особливості їх кримінально-правової охорони, а також способи протидії та попередження, визначили й охарактеризували елементи їх кримінологічних характеристик (с. 28-33). Не оминула при цьому своєю увагою здобувачка і наукові розробки, проведені в межах науки кримінального процесу, зокрема ті, що присвячені особливостям їх доказування (с. 33-34), у галузі земельного права (с. 34-36), присвячених з'ясуванню особливостей адміністративно-правового забезпечення контрольної-наглядової діяльності у сфері земельних відносин (с. 36-37) та ін. За результатами проведеного аналізу, авторкою констатовано відсутність досліджень, в яких, з урахуванням положень чинного земельного та кримінального процесуального законодавства, було б розглянуто питання побудови комплексної методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин.

На підставі аналізу загальних теоретичних положень щодо криміналістичної класифікації, здобувачка розробила криміналістичну класифікацію злочинів у сфері земельних відносин (с. 41-52). В якості класифікаційних критеріїв авторкою обрано такі як: предмет злочинного посягання; спосіб готування, вчинення та приховання цих злочинів; особистість злочинців; слідову картину злочинів зазначеної категорії (с. 54-59).

Вагомими є напрацювання здобувачки у контексті розроблення й охарактеризування елементів криміналістичної характеристики злочинів у сфері земельних відносин. Серед останніх, зокрема, виокремлено такі як: предмет злочинного посягання; способи вчинення злочинів у сфері земельних відносин (спосіб готування, вчинення та приховання); характеристика особи злочинця; особливості слідової картини злочинів (с. 60-91).

У другому розділі «**Організація розслідування злочинів у сфері земельних відносин**» здобувачкою ґрунтовно розкрито обставини, що підлягають установленню під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин (с. 94-106). Останні вона класифікувала на такі групи: 1) обставини,

які характеризують механізм чи технологію злочинної діяльності у сфері земельних відносин; 2) обставини, які відображають форму вини та безпосередньої участі особи у реалізації механізму злочинної діяльності; 3) обставини, які характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого); 4) обставини, які характеризують поведінку та особу потерпілого; 5) обставини, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, обтяжують чи пом'якшують покарання; 6) обставини, які є підставою закриття кримінального провадження; 7) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 8) розмір процесуальних витрат.

У межах підрозділу 2.2 авторкою визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів у сфері земельних відносин (с. 107-124). Серед них зокрема такі як: 1) кримінальне провадження розпочато за результатами роботи оперативних підрозділів; 2) кримінальне провадження розпочато внаслідок виявлення факту злочину у сфері земельних відносин під час розслідування іншого кримінального провадження; 3) кримінальне провадження розпочато за результатами проведення документальних перевірок контролюючими органами. Щодо кожної з них визначено типові тактичні завдання та відповідні алгоритми слідчих (розшукових) дій.

Підрозділ 2.3 присвячено формам і напрямам взаємодії під час розслідування злочинів у сфері земельних відносин, зокрема з оперативними працівниками, обізнаними особами, працівниками органів публічного адміністрування, співробітниками Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру, Державної екологічної інспекції України та ін. (с. 124-140).

Третій розділ «Тактичні особливості розслідування злочинів у сфері земельних відносин» присвячено тактичним особливостям проведення окремих слідчих (розшукових) дій (с. 143-167), визначенню особливостей використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень згаданого виду (с. 168-190).

Привертає увагу ґрунтовність дослідження авторкою порядку проведення огляду місцевості, приміщення, речей і документів (ст. 237 КПК України), допиту свідків, потерпілих, підозрюваних (ст. 224 КПК України), обшуку (ст. 234 КПК України), слідчого експерименту (ст. 240 КК України), а також тимчасового доступу до документів, окремих негласних слідчих (розшукових) дій, окремих тактичних операцій, з визначенням специфіки їх здійснення, зумовленою особливостями групи досліджуваних злочинів.

Обґрунтованим вважаємо підхід дисертантки щодо з'ясування специфіки реалізації таких форм використання спеціальних знань як участь спеціаліста у слідчих (розшукових) діях, залучення експерта до проведення земельнотехнічної та оціночно-земельної експертизи, оціночно-земельної експертизи, судової експертизи з питань землеустрою, судової ґрунтознавчої експертизи (експертизи ґрунтів), судової будівельно-технічної експертизи, судово-екологічної та інших видів експертиз.

Вищезазначене дає підстави для позитивної оцінки роботи Л. В. Кондратюк як завершеного, актуального, самостійного й кваліфікованого наукового дослідження, за результатами якого отримано нові науково обґрунтовані результати в теорії криміналістичної науки, кримінального процесу, судової експертології, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему, пов'язану з побудовою криміналістичної методики розслідування злочинів у сфері земельних відносин.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Результати дослідження повною мірою відображені в публікаціях у фахових наукових виданнях України, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах авторки з доповідями основних положень дисертації на Всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень її апробації. Так, основні результати дисертаційного дослідження викладено у 5 наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, а також 2

тезах доповідей на Всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За результатами текстуального аналізу дисертаційного дослідження порушення вимог академічної доброчесності не виявлено. У тексті дисертації здобувачкою вичерпано і повно викладено зміст особисто проведених досліджень. Під час використання в роботі наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, здійснено посилання на їх публікації.

Реального або потенційного конфлікту інтересів у офіційного опонента щодо здобувачки, її наукового керівника та інших членів разової ради немає.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть використовуватися:

– у науково-дослідній сфері – як основа для подальших наукових розробок щодо протидії злочинності у сфері земельних відносин (*акт впровадження у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 01 грудня 2023 року*);

– в освітньому процесі – для написання підручників, навчальних посібників із курсу «Криміналістика», а також під час викладання спеціальних курсів у закладах вищої освіти (*акт впровадження в освітній процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 01 грудня 2023 року; акт впровадження в освітній процес Національного університету «Одеська юридична академія» від 05 грудня 2023 року*);

– у практичній діяльності – для організаційного, методичного, інформаційного забезпечення виявлення та розслідування злочинів у сфері земельних відносин.

Вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Кондратюк Лесі Володимирівни «Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин» як самостійного наукового дослідження з актуальної і важливої для науки криміналістики проблеми.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту.

Разом із тим, позитивно оцінюючи зміст дисертації Л. В. Кондратюк «Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин» та відзначивши її відповідність вимогам до робіт, що подаються на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії щодо необхідного теоретичного рівня, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, їх достовірності та наукової новизни, практичної значущості, уявляється за доцільне наголосити на окремих положеннях і висновках, які можуть стати підґрунтям для дискусії під час публічного захисту дисертації. Серед них, зокрема, такі:

1. Досить ґрунтовно здобувачкою проведено аналіз нормативних положень щодо визначення складів злочинів, що посягають на земельні правовідносини. Окремо серед них визначено групу злочинів економічної спрямованості у сфері земельних відносин, серед яких: шахрайство (ст. 190 КК України); привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України); самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197¹ КК України); самоуправство (ст. 356 КК України); підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України); зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) та інші (с. 51-52). У зв'язку з цим вважаємо, що під час розроблення криміналістичної характеристики цієї групи злочинів, доцільно було б охарактеризувати й особу потерпілого.

2. На нашу думку, за результатами аналізу стану наукового забезпечення розслідування злочинів у сфері земельних відносин, розробленої криміналістичної класифікації, доцільно було б сформулювати дефініцію поняття «злочини у сфері земельних відносин». Отож, хотілося б вислухати думку здобувачки з цього приводу під час публічного захисту.

3. Зважаючи, що окремі склади злочинів, що досліджувалися здобувачкою мають матеріальний склад, а до обставин, що підлягають доказуванню належать вид і розмір завданої злочином шкоди, на нашу думку, у межах підрозділу 3.2 дисертаційного дослідження варто було визначити

особливості призначення судово-економічної експертизи під час досудового розслідування злочинів окресленого виду.

4. На підставі аналізу основного змісту дисертації та додатків до неї, визначено, що здобувачкою не відображено всі статистичні дані, установлені нею під час здійснення анкетування та аналізу матеріалів кримінальних проваджень. У зв'язку з чим, можна зробити висновок, що робота не відображає у достатньому обсязі емпіричних даних, які б детальніше привернули увагу до деяких проблемних питань. Вважаємо, що дисертація лише виграла б при підтвердженні окремих положень відсотковим співвідношенням проаналізованих емпіричних даних.

Висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Л. В. Кондратюк, а насамперед характеризують складність та актуальність досліджуваної теми.

Таким чином, вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Кондратюк Лесі Володимирівни «Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин» як кваліфікованої наукової праці на правах рукопису, що містить наукові положення, нові науково обгрунтовані теоретичні результати проведених дисертанткою досліджень, які мають істотне значення для галузі знань 08 «Право», зі спеціальності 081 «Право». Представлене здобувачкою дослідження засвідчує її особистий внесок в науку, а викладені висновки та пропозиції характеризуються єдністю змісту.

Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження Кондратюк Лесі Володимирівни з теми «Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною кваліфікаційною науковою працею, що виконана здобувачкою особисто, містить нові науково обгрунтовані теоретичні результати проведених нею досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки.

Поставлене наукове завдання виконане на належному рівні, підготовлений рукопис засвідчує те, що здобувачка оволоділа методологією наукової діяльності.

Отже, дисертація «Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, від 19 травня 2023 року № 502), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759), а її авторка – Кондратюк Леся Володимирівна, на основі публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Професор кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Влада ГУСЄВА